

**A LEADER PROGRAM VIZSGÁLATA – ESETTANULMÁNY A DÉL-ZEMPLÉNI
LEADER HELYI KÖZÖSSÉGNÉL**

**EXAMINATION OF THE LEADER PROGRAM – CASE STUDY AT THE DÉL-ZEMPLÉN
LEADER LOCAL ACTION GROUP**

Varga Klaudia

Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar
Számvitel szak, I. évfolyam

ÖSSZEFOGLALÁS

A Leader programmal az Európai Unió (EU) megalkotott egy olyan intézkedést, mellyel az volt a célja, hogy a vidéki gazdaság fejlődését elősegítse. Munkám során a Dél-Zempléni Leader Helyi Közösség településeit vizsgáltam több szempontból. A vizsgálat tárgya volt, hogy vajon a Magyarországon 2001 óta jelenlévő Leader betölti-e valós funkcióját, illetve, hogy rendelkeznek-e az emberek valamilyen információval, a programmal kapcsolatban. Arra a kérdésre is kerestem a választ, hogy vajon az itt élők hozzáállása segítheti-e a programot, hajlandóak lennének-e tenni településük fejlődése érdekében. Két kérdőíves felmérésre támaszkodva végeztem kutatást a bennem felvetődött kérdésekre. Az első kérdőíves felmérés alapján kiderült, hogy még mindig magas azoknak a száma, akik még nem hallottak a programról. Felismerést nyert az a tény is, miszerint a csoport jelenleg túl sok települést foglal magába, így nehéz az együttműködést biztosítani a települések között. Jelenleg, a települések többsége nem érzi a szomszédos településekkel történő összefogás szerepét. A második kérdőívvel a program alkalmazását jártam körül az Önkormányzatok segítségével. Megállapítást nyert, hogy a program alapvetően jó célt szolgál, de sikeres megvalósítása még sok feladatot jelent, ezek között kiemelt szerepet kap a társadalmi tanulás, a többszintű kormányzás megvalósítása.

Kulcsszavak: Leader, település, program

ABSTRACT

Through Leader the European Union created a program, which aim was to favour the development of rural economy. In my work I examined the settlements of the South-Zemplén Local Action Group from several aspects. One of my questions was, if Leader, that is present in Hungary since 2001 can fulfil its function and people are aware of the program. I was also looking for the answer, if bottom up approach helps the program and local residents are willing to take part in the development of their region. Two surveys were carried out to find answers to the questions.

Based on the answers to the first questionnaire it turned out, that the number of those, who are not aware of the program is still high. It was also presented, that the LAG includes too many settlements, which makes the cooperation more difficult. Currently most of the settlements can not see the advantage of cooperation with other towns.

In my second questionnaire I checked the adaptation of the program with the help of local government actors. It was revealed, that the goal of the program is good but there are still a lot to do to reach its principles, including social learning and implementation of multi-level governance.

Keywords: Leader, Local Action Group

BEVEZETÉS

Európa szerte fontossá vált, a vidék problémáinak megoldása és a vidék előtérbe helyezése. Napjainkban a vidéki térségek számos problémával küzdenek: veszélyeztető tényezők közé

tartozik az elmaradottság, a megélhetés gondjai, a munkanélküliség, az elvándorlás és az előre-gedés.

Kiemelt veszélynek számít a természeti környezet romlása valamint elszennyeződése. Ezekre a valós problémákra a Vidéki Térségek Európai Kartája adott először megoldási javaslatot. A Kartát az Európa Tanács adta ki, melyben megfogalmazták, hogy a vidéki térségek kezelésénél gazdasági, szociális, kulturális és ökológiai szempontokat vesznek figyelembe, és ágazati hatékonyság helyett, területi hatékonyságra összpontosítanak. 1996-ban az EU által rendezett corks konferencia deklarációja olyan elveket és követelményeket összesített, melyek a mai vidékpoli-tika alapját szolgálják az EU-n belül és számos országban Európa szerte. (BUDAY-SÁNTHA, 2001)

A vidékpolitika egyre nagyobb szerepet kap az EU-ban. Ezt az is bizonyítja, hogy az EU 2000-2006 közötti költségvetésében a vidékpolitika a Közös Agrárpolitika második pilléréként, már különülten szerepelt, erre a célra fenntartott költségvetéssel. A vidékfejlesztésnek az egyik célja, hogy a vidék versenyképességét növelje, megerősítse, ezeket a területeket fejlessze, az ott élők számára jobb életkörülményeket, munkalehetőségeket biztosítson. (I1)

Az EU terület és vidékfejlesztési céljait a Közösségi kezdeményezések is szolgálták. A Kö-zösségi kezdeményezések a gazdasági-társadalmi kohézió célját szolgálták. (ÁGH ATTILA et al., 2004)

Az EU a Közösségi kezdeményezések között a vidék problémáinak az orvoslására hozta létre a Leader programot, melynek megalakulásáig és jóváhagyásáig hosszú út vezetett. Ez egy olyan vidékfejlesztési program, melynek célja, a vidék versenyképességének az elősegítése, a vidéki életminőség javítása.(I1)

ANYAG ÉS MÓDSZER

A Dél-Zempléni Nektár Leader Helyi Közösség az Észak-Magyarországi régióban található, ezen belül Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fekszik. A közösség három kistérséget érint, név szerint az Abaúj-hegyközi, a Szerencsi és a Tokajit. A Dél-Zemplén Nektár közösséghez 30 település tartozik, az egész Tokaji kistérség, a Szerencsi kistérség Szerencs város kivételével, valamint az Abaúj-Hegyközi kistérségből két település. Erre a régióra jellemző a visszamaradottság, Észak-Magyarország az egyik legfejletlenebb és legszegényebb régiók közé tartozik. A Közösséghez tartozó települések: Alsódobsza, Baskó, Bekecs, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Csobaj, Erdőbénye, Golop, Legyesbénye, Mád, Megyaszó, Mezőzombor, Monok, Prügy, Rátka, Sima, Sóstófalva, Szegi, Szegilong, Taktabáj, Taktaharkány, Taktakenéz, Taktaszada, Tállya, Tarcal, Tiszaladány, Tiszalúc, Tiszatardos, Tokaj, Újcsalános. (I2)

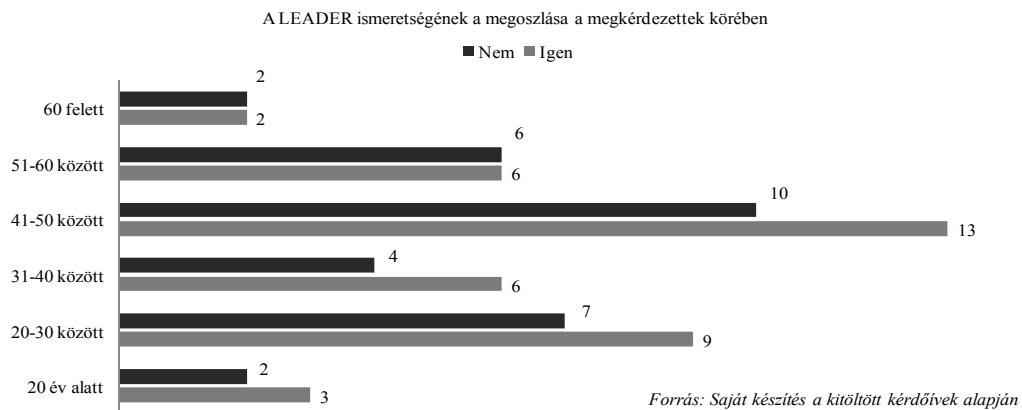
A tanulmány elkészítéséhez két kérdőíves felmérést végeztem. A kérdőíveket a Dél-Zempléni Leader településeinek élő emberek és a csoporthoz tartozó települések Önkormányzatai töltötték ki. A csoport lakosai által kitöltött kérdőívek segítségével sikerült felmérni a Helyi Közösségbe tartozó településeken élők ismeretségét a Leader programról, valamint, hogy hajlanak-e arra, hogy saját erejükkel hozzájáruljanak településük fejlődéséhez, hajlandóak-e a Leader programban szerepet vállalni. A kérdőív Lőrincz (2009) munkájából került felhasználásra. Az eredmények 70 darab kérdőív feldolgozásával kerültek megállapításra.

A második kérdőív azzal a céllal készült, hogy segítségével fény derüljön a csoport településeinek erősségeire, gyengeségeire, fejlesztési lehetőségeire és az önkormányzatok Leader programmal való kapcsolatára, valamint az általuk tapasztalt problémákra a programmal kapcsolatban. A kérdésekre adott válaszokból leszűrhető, vajon tényleg megfelel-e a Leader az elvárásoknak, és valóban segítséget nyújt-e a problémák orvoslására. Az eredmények 20 darab kérdőív feldolgozása után születtek meg.

EREDMÉNYEK

Első kérdőív eredményeinek összegzése

A tanulmány elkészítése során vizsgáltam, hogy a vajon felkelti-e az emberek figyelmét az Európai Falu/Város Leader közösség feliratú tábla, valamint, hogy kihelyezésre került-e a tábla a település névtáblája alá. A megkérdezettek többsége, 49 fő vallotta azt, hogy felfigyelt a táblára és 8 fő jelezte, hogy a tábla még nincs feltéve a település névtáblája alá. A kapott válaszokból levonható az a következtetés, hogy a tábla betölti a figylemfelkeltés funkcióját, habár nem ösztönöz arra, hogy az emberek megismerjék magát a programot. Ezért is fontos vizsgálni, hogy ismerik-e a helyi lakosok és tisztában vannak-e a táblán feltüntetett névvel valamint a benne rejlő lehetőségekkel. Fontos volt a korcsoport szerinti megbontás ezen kérdés vizsgálatánál, mivel így reális kép kapható arról, hogy mennyire tájékozottak az egyes korosztályok, melyik korosztály az, amelyik kevésbé tájékozott a programmal kapcsolatban. A kapott eredmények az 1. ábra szerint alakultak.

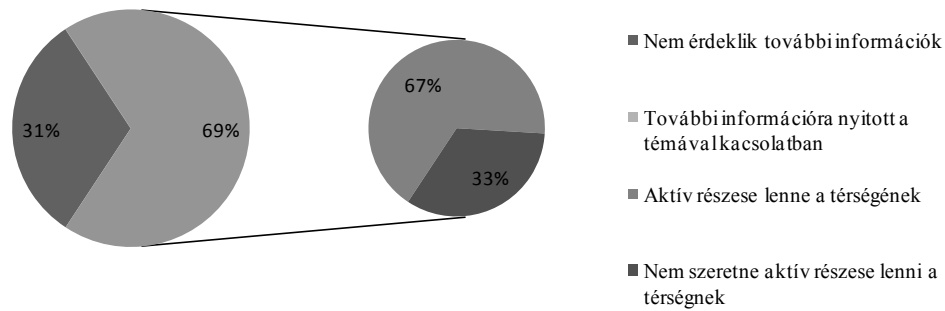

1. ábra: A Leader ismeretségének a megoszlása a megkérdezettek körében

Forrás: Saját készítés a kitöltött kérdőívek alapján

Az 1. ábra alapján leszűrhető, hogy a programot ismerők, csak kis számban haladják meg azon válaszadók számát, akik még nem hallottak a programról. Százalékban kifejezve ez 55,71% és 44,29%. Az eredmények szorosságára hivatkozva elszomorítóan nevezhetők a kapott értékek, hiszen a Leader ismeretése alig haladja meg az 50%-ot, annak ellenére, hogy a program már 9 éve jelen van Magyarországon.

A program sikeres működéséhez és „életben maradásához” elengedhetetlen a program megismertetése, hiszen az csak a helyi lakosok igényeire támaszkodva valósulhat meg a legeredményesebben. Az elmúlt években láthattunk Leader-t népszerűsítő televíziós reklámokat, de mára ezek mind eltűntek. Pedig a vizsgálatok során megállapítást nyert az a tény is, hogy a válaszadók 91%-a néz televíziót. Tehát a televíziós reklám az egyik kulcsa a program népszerűsítésének. A televízió azonban csak figyelemfelhívó jellegű, nem ösztönöz a program további megismerésére és nem utolsó sorban nem a legolcsóbb hirdetési forma. Viszont ha költséghatékonyabb megoldást keresünk, akkor a települések helyi újságaiban hívhatjuk fel a lakosok figyelmét a program lehetőségeire, hiszen a vizsgált területen olyan eredmény született, miszerint a válaszadók többsége nyitott a Leader programmal kapcsolatban és hajlandók lennének aktív részesei lenni településük fejlesztésének. A kapott adatokat a 2. ábra támasztja alá.

2. ábra: A megkérdezettek nyitottsága a program felé

Forrás: Saját készítés a kitöltött kérdőívek alapján

A diagramon jól látható, hogy a válaszadók többsége nyitott a témával kapcsolatban és szívesen fogadná az új információkat. Azok közül, akik érdeklődnek a program iránt 32 fő mondta, hogy aktív részese lenne térsége fejlesztésének, és 16 fő jelezte, hogy maga a téma érdekli, de nem kíván további szerepet vállalni a térségben.

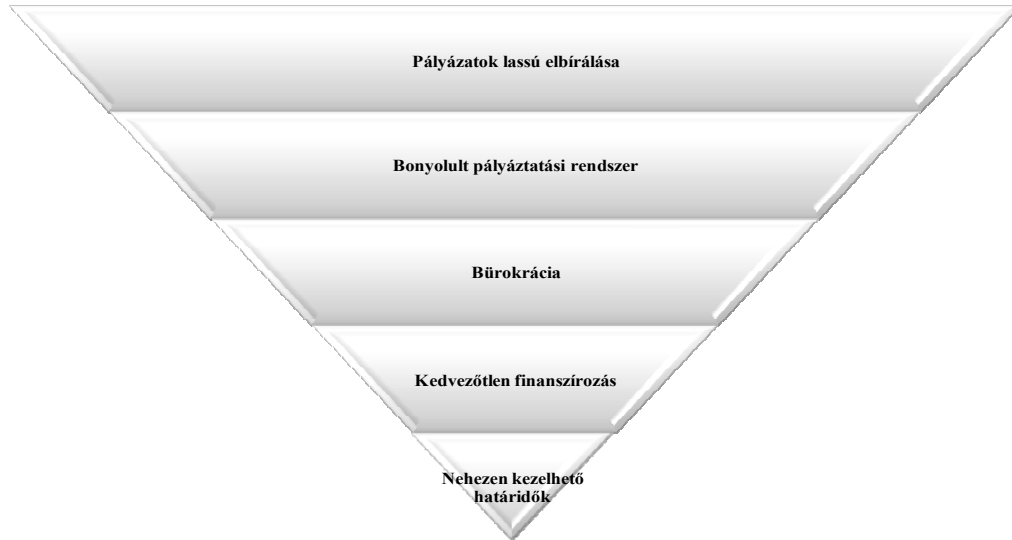
A felmérés során a vizsgálat tárgyát képezte, hogy a megkérdezettek szerint más települések hatással vannak-e saját településük fejlődésére. A válaszadók többsége azt vallotta, hogy a Dél-Zempléni Nektár Leader Csoport települései közül egy sincs hatással saját településük fejlődésére. Azonban több olyan válasz is született, mely szerint Szerencs játszik meghatározó szerepet településük életében. Oda köti őket a munka, a vásárlási lehetőségek, a kikapcsolódási lehetőségek. Szerencs viszont nem tagja a Dél-Zempléni Leader Csoportnak, kistérségi központ funkcióját tölti be. Úgy gondolom, hogy ez a negatív visszajelzés annak tudható be, hogy a csoportba tartozó települések száma nagy. 30 településnek nehéz feladat összehangolni a munkáját, főleg, ha a települések közötti távolság is jelentős. Vannak olyan települések melyek között a távolság több, mint 50 km. Ezen települések pedig nehezen tudnak közreműködni egymás fejlesztésében. Ezt a gondolatot alátámasztja Bryden (2006) egyik újságcikke is. Bryden még a Leader+ lezárulása után fogalmazta meg azt a gondolatát, hogy minél nagyobb Leader térségek jönnek létre, annál lazább kapcsolatuk lesz a helyi lakossággal és intézményekkel. Bryden már akkor jelezte, hogy néhány Leader+ térség túl nagy ahhoz, hogy kapcsolódjon a helyi identitásokhoz és a helybeliek életéhez. (13)

A második kérdőív eredményeinek összegzése

A második kérdőívet a csoporthoz tartozó települések önkormányzatai töltötték ki. Azért kerültek kiválasztásra a támogatásra jogosultak köréből az önkormányzatok, mivel úgy gondolom, hogy realisabb képet, véleményt tudnak alkotni a programról. Másik oka a választásnak az volt, hogy sok esetben az önkormányzatok önhibájukon kívül még a kötelezően rájuk szabott feladatokat sem tudják könnyen végrehajtani, ennek okán megvizsgáltam, hogy a Leader program keretében könnyen végrehajthatóak-e a kitűzött, illetve megpályázott fejlesztések.

A felmérés során kiderült, hogy a program több problémával rendelkezik. A sikeres pályázatok ellenére is sok nehézséggel szembesültek az Önkormányzatok. A legfőbb hátránya a programnak a pályázatok lassú elbírálása. A hazai program nem kiforrott, ezt bizonyítja, hogy a pályázók 74%-a tapasztalt további nehézségeket a pályázat elkészítése, benyújtása és elbírálása során. A pályázatok lassú elbírálásának problémája után a legtöbb panasz a pályázattal kapcsolatos rendszerre volt. Többek között a pályázati kiírások pontatlansága, értelmezési problémák, a kezelési-bírálati nehézségek, valamint az esetenként hibásan előkészített dokumentumok okozzák a problémát és a rendszer bonyolultságát. További probléma a bürokratikus pályázati rendszer, a kedvezőtlen finanszírozás és a határidők betartásának kezelése is. Ezeket a

problémákat egy probléma-piramisban összesítettem, melyet a 3. ábra mutat be. Legfelül található a leggyakrabban említett probléma, majd alatta a többi sorakozik csökkenő arányban. Véleményem szerint a lassú elbírálásnak a bonyolult rendszer az oka. Ezen problémák orvoslására az önkormányzatok egyszerűbb pályázati adatlapokat javasolnak, úgy gondolják, hogy a pályázati eljárás radikális gyorsítása elengedhetetlen. A válaszadók szerint egy kevésbé bürokratikus pályázati rendszer kiépítése megoldást jelenthet, hiszen jelenleg az egész rendszer „nem életszerű” és követhetetlen.

3.ábra: A pályázatás legfőbb problémái

Forrás: Saját készítés a kitöltött kérdőívek alapján

A gyakorlatiasabb megvalósítást is fontos ahhoz, hogy a program elérje a valódi célját. A megkérdezettek szerint a támogatási arányt is javítani kellene, valamint javasolnák az általános forgalmi adó (ÁFA) visszaigényelhetőségét az önkormányzatok részére.

Ezen megállapítások alátámasztására vizsgáltam azt a kérdést, hogy könnyen átláthatónak tartják-e a Leader rendszerét. Az összesített válaszok alátámasztják a fentiekben leírtakat, hiszen a megkérdezettek 87,5%-a vallotta azt, hogy a Leader rendszer nehezen átlátható és követhető.

A sok összegyűjtött kritika után fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy vajon hasznosnak tartják-e a Leader programot a megkérdezettek. Kiderült, hogy a válaszadók többsége, azaz 85%-a hasznosnak látja a Leader-t a magyar vidék számára. Ugyanakkor a megkérdezettek 15%-a látja pesszimistán a Leader-rel kapcsolatos dolgokat, és úgy ítélik meg, hogy az nem elég hasznos a magyar vidék számára. A negatív válaszra olyan indokot kaptam, miszerint hasznos lenne a program, ha az elnyert támogatás nagy részét nem szakértői jogdíjakra kellene fordítani, hanem arra amire szükséges és igénybe vették. A 85% meglepően magas arány, főleg, ha figyelembe vesszük az előzőekben feltárt problémákat.

Fontos volt megvizsgálni, hogy az Önkormányzatok szerint, a Leader alapelvei ténylegesen megvalósulnak-e a támogatás egyes szakaszaiban. Meghatározónak tartottam a kérdés feltevését, mert a Leader 7 alapelvet határozott meg a sikerességhez. A válaszadók 88%-a adott nemleges választ a kérdésre. Úgy gondolják, hogy a Leader 7 alapelve egyáltalán nem valósul meg a pályázatás során.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A Leader sikerességéhez meg kell valósulni annak a 7 alapelvnek, melyeket a Leader alap-pilléreiként határoztak meg. A kérdőívvel sikerült rámutatnom arra, hogy ezek az alapelvek nem valósulnak meg minden esetben, veszélyeztetve ezzel a program eredeti célját.

A Dél-Zempléni Nektár Leader Közösség településeinek élő és a kérdőívet kitöltő emberek többsége ismerte a Leader programot. Viszont ezeknek az embereknek a száma nem haladta meg sokkal azoknak a számát, akik nem hallottak még a programról. Így megállapítható, hogy hiába van jelen a Leader már 2001-től még mindig nem eléggé ismert.

A program eredetileg a helyi szereplőkre, úgymond azokra támaszkodik, akik az adott térségben/településen élnek. Azonban ahhoz, hogy a helyiek be tudjanak kapcsolódni a programba, fontos, hogy valamilyen szintű ismeretekkel rendelkezzenek a programról. Akik ismerték a programot, javarészt a médiából valamint az internetről értesültek róla. Munkám során megállapítottam, hogy a legnépszerűbb tájékoztató eszköz a televízió. A megkérdezettek 91%-a használja minden nap a televíziót, ezért az egyik útja annak, hogy a programot megismerjék a televíziós reklám. Úgy gondolom, hogy a program ismertetésének helyi szinten történő megoldása hozhatja a legkedvezőbb eredményeket. A program ismertetését a lakossági fórumokon, illetve a helyi újságokban kellene végrehajtani. A helyi újságokban látok esélyt a program sikeresebb népszerűsítésére. Fontosnak tartom a megfelelő minőségű és tartalmú ismertető cikkek, közlemények kiadását a Leader-ről. Másik megoldás lehet még a település honlapján való bemutatása a programnak. A felmérés eredménye szerint az emberek szívesen szereznének további ismereteket a programmal kapcsolatban. Az igény megvan, a téma adott, így már csak egy olyan megoldást kell találni a népszerűsítésre, mely könnyen elérhető és érthető az emberek számára.

Megállapítottam azt is, miszerint a Dél-Zempléni Leader csoport túl sok települést foglal magába, összesen 30-at. Megoldás lenne a csoport létszámának a csökkentése is. Az egymáshoz közel fekvő településeket önálló, kisebb csoportokká lehetne alakítani, így szerintem a közös együttműködés sikeresebben menne, valamint szerepet tudnának vállalni egymás fejlődésében. Olyan pályázatok meghirdetésével lehetne együttműködést biztosítani melyek a szomszédos települések összefogásával valósulhatnának meg.

Ahhoz hogy a vidék problémái ténylegesen megoldódjanak a Leader rendszerét át kellene alakítani. A program ugyanis alulról jövő kezdeményezésként van meghirdetve, ami véleményem szerint nem valósul meg. Az alulról jövő kezdeményezéseknek a helyi igényeken kell alapulniuk.

Szükséges lenne a pályázati rendszer egyszerűsítése, gyorsítása és a jogcímek megváltoztatása, bővítése is. A pályázati űrlapok egyszerűsítése lehetne az első lépés a gyorsításhoz. A program finanszírozását is át kellene alakítani, úgy, hogy a kifizetett támogatás összege 100%-ig a pályázat megvalósítására irányuljon. A fejlesztésekhez és a pályázathoz mindenképpen figyelembe kellene venni az EU-s és hazai jó példákat, hiszen ilyen esetekben már kiépült, sikeres programról beszélhetünk. Megoldásként úgy gondolom, hogy a különböző konferenciák, fórumok sokat segíthetnek, főleg ha külföldi partnerországok is csatlakoznak az előadásokhoz. Természetesen napjainkban is részt vehetünk ilyen jellegű találkozókön, de eddig nem volt tapasztalható ezen alapuló fejlesztés a térségben. A jelenlegi finanszírozási viszonyok nehezen teszik lehetővé a nemzetközi együttműködést. Egyetlen csoportnak sincs pénze arra, hogy nagy nemzetközi programokban rész vegyen. (I4)

Összességében tehát van jövője a Leadernek, természetesen számos átalakítással egybekötve. Fontosnak tartom a program további folytatását, és bízom benne, hogy az új, 2014-2020-as tervezési időszakban már egy kevésbé bürokratikus és egyszerűbb, ám annál hatékonyabb programmal találkozhatunk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- (1). Ágh A. - Rózsás Á. - Zongor G. (2004.): Európaizálás és regionalizálás Magyarországon. ÖNkrPress kiadói Kft, 207-212.p. (2). Buday A. (2001.): Agrárpolitika – vidékpolitika, A magyar agrárgazdaság és az Európai Unió, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 360-380.p. (3) (11) Vidékfejlesztési Minisztérium Honlapja, LEADER+, Leader Hírlevél, 1. szám, 2004, <http://www.fvm.hu/doc/upload/200412/leader2004.pdf>, 2-3.p. Letöltve: 2009.10.29. (4) (12)Dél-Zempléni Nektár Leader Nonprofit Kft. Honlapja, Helyi Vidékfejlesztési Stratégia, <http://www.delzemplenileader.eu/strategiak>, 2-8.p., 59.p. Letöltve: 2009.09.18. (5) (13) Website of European Commission, Leader+ Magazine, SPECIAL FOCUS, The future of Leader, 2006, ISSN 1830-107X http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/magazine/mag6_en.pdf, 12.p. Letöltve: 2010.09.15. (6) (14) Naturama Honlapja, Összefogás a vidéki értékekért!, „Új Magyarország Vidékfejlesztési Program” átdolgozására vonatkozó rendszerfejlesztési javaslatok a Naturama Szövetségtől, A Naturama Szövetség Akciócsoportjának javaslatai az UMVP III. IV. tengelye intézkedéseinek hatékonyabb megvalósítása érdekében, 6.p., <http://www.naturama.hu/ptPortal/index.php?mod=news&action=showNews&newsid=11927&lang=hu>

